

Шинкаренко І. О.,кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та політології
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)**НЕНОРМАТИВНА ЛЕКСИКА У МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ ЯК
ВІДОБРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ
КОНСТРУКТІВ**

У всі часи молодь певною мірою скривлювала свою мову, і робила за для того, щоб хоч чимось відрізнятись від інших людей, не усвідомлюючи, що потворять рідну мову. Кожна молода людина «пропускає» мову через власне «я», власний емоційний світ, намагаючись оживити його образи і зробити зрозумілими для себе.

Ще донедавна лінгвісти вважали, що саме так мови й розвиваються: нове покоління вносить зміни до мови. Мовна гра у дитинстві, що розпочалася із засвоєння мови інших, перетворюється на початкову потребу самовираження через слово, такі словникові ігри розвивають творчі здібності, формують смак людини. Тобто «мовний експеримент» дитини відіграє значну роль у соціальному плані.

У молодіжному середовищі жаргон завжди посідав значне місце. «Жаргон – спеціальне мовлення корпоративно замкнених громад, до яких належали і середньовічні університети, і грабіжницькі шайки, і маклерські фірми». Зараз сучасне молодіжне мовлення, виконуючи значну кількість функцій надзвичайно змінилось у метафоричному, та в соціальному плані. Це мовлення можна охарактеризувати як оптимістичне, енергійне, творчо реалізоване. В умовах відродження української мови жаргон у молодіжному середовищі може тимчасово замінити ще не набуті форми української мови чи вже втрачені форми російської.

Однією з форм реалізації сучасної мови є молодіжний жаргон, існує декілька термінів, що визначають мову певного соціуму: жаргон, арго, сленг. Слід зазначити, що значення кожного з них дещо змінилось. «Словник лінгвістичних термінів» О. А. Ахматової визначає жаргон як мову, що використовується окремою соціальною групою для мовного уособлення, відокремлення й загальномовної спільноти, інколи з кристалічною метою. Арго розглядається як синонім жаргону, але без зниженого значення: «Арго – особлива мова певної професійної чи соціальної групи, що складається з довільно дібраних видозмінених елементів однієї чи кількох мов. Використовується, як правило, для приховування предмета комунікації, а також як засіб відокремлення групи від суспільства».

Сленг – розмовний варіант мовлення професійної чи соціальної групи.

Актуальність проблеми жаргону в сучасному соціумі визначається необхідністю постановки питання про джерела його поповнення, про виникнення сленгу, про продуктивні словотвірні моделі та, звичайно, функції жаргону. Зараз це особливо важливо, бо зразки такої «словотворчості» потрапляють на шпальти друкованих видань, лунають з телеекранів, а інколи стають офіційною мовою різних медіа-видань. З одного боку, це відображає сучасні реалії мовного життя, існуючу субкультуру. З іншого боку, повага до друкованого слова розповсюджується і на жаргон, тобто можна сказати, що преса сприяє розповсюдженню та легалізації зокрема і сленгу, знімаючи з нього романтичну напівзакритість і таємничість, прискорюючи тим самим зникнення конкретного жаргону чи цілого пласту мови в цілому.

Молодіжний жаргон розглядається як явище соціально продуктивне та психологічно обумовлене.

Психологи відзначають, що явище жаргону має власні функції, інакше воно б відмерло через непотрібність. Такі функції надзвичайно різноманітні:

– Сигніфікативно-маркуюча, в основі якої лежить внутрішньо груповий конформізм, дружність групи. Це функція розпізнання своїх, коли приналежність до даної референтної групи визначається за допомогою жаргону.

– Маскуюча функція студентського жаргону пов'язана з проблемами асиміляції колишніх школярів у студентському середовищі.

– Наступна функція молодіжного жаргону – відокремлення однієї групи від іншої. У її основі лежить позагруповий конформізм (нонконформізм); протиставлення жаргонного слова. Наприклад, людина, що використовує певний «субкультурний» жаргон, не буде вживати слова, жаргони, розповсюдженні в інших соціальних групах.

Так, широко вживане слово «тусовка» витісняється такими спільнокореновими утвореннями: «тусняк», «тусич» чи замінюються синонімом – «заміс», але з новим значенням.

Жаргон є показником певної субкультури. За допомогою жаргонів виявляють «своїх» (хіпі, рокери, скінхеди, репери, брейкери, прихильники різноманітних музичних стилів). Молоді люди особливо чутливі щодо усвідомлення себе як особистості, саме у підлітковому віці та в перші роки студентського життя вони самостверджуються, порівнюють себе зі старшими, шукають підтримку серед однолітків.

Наступна функція жаргону – креативна. Вона відображає реалії, не зазначені в літературній мові. За допомогою жаргону молода людина засвоює мову не лише як споживач, але і як творець. Залучення його до специфічного молодіжного жаргону допомагає усвідомити склад, межі та функції

кодифікованої літературної мови та засвоїти показники ціннісної орієнтації певної групи.

Причиною використання жаргону самі студенти вважають бажання створити свою певну мову для маленької групи. Дуже часто серед студентів відбувається спеціальна заміна літературних висловів іншими, придуманими у даній групі. Більшість зворотів студентського жаргону засновані на вдалому дотепному порівнянні. Наприклад, худу людину можна назвати «чахлик невмирущій».

Існують й інші причини вживання жаргонних слів, серед них варто відзначити особливу романтику жаргонного слова, можливість показати свої творчі здібності, специфіку жаргонного вислову. Інколи воно буває особливо влучним, дошкульним.

Існує велика кількість синонімів для передачі одного й того ж поняття, саме це підтверджує наявність елемента змагання, ігри. Вживає найвлучніше висловлювання. Саме це пояснює нетривалість деяких висловів. Жаргон можна назвати колективною грою, де вислови підкріплюються експресивним репертуаром для посилення їх емоційного окрасу.

Експресивна функція жаргону. Слід відзначити, що більшість слів та висловів будь-якого жаргону містять яскраво виражену експресію. Наприклад, репертуар «блатної музики», тобто музики, яка більше впливає на емоції, ніж на інтелект.

Експресивне забарвлення буває кількох типів: ідентичне, гумористично-фамільярне, погрозливе.

Основою жаргонної лексики є лексика літературної мови з іншою семантикою. Так, наприклад, слово «крутий» висловлюючи оцінку, замінює велику кількість літературних відповідників: «могутній», «модний», «розумний», «цікавий», так само може бути «різкий», «впертий», «свавільний». «Простий» в різних випадках може означати і звичайний, і безглуздий, і нудний, і безцеремонний. Як правило, значення таких слів визначається контекстом.

Досить часто у молодіжному жаргоні виникає семантичний зсув. Наведемо деякі приклади: «Грузить» – багато балакати; «закосить» – пропустити; «косить» – наслідувати; «левий» – незаконний; «втирати» – пояснювати; «забить на это дело» – знехтувати подіями.

При творенні жаргонізмів використовуються моделі з різним лексичним наповненням, ідеомантичні звороти. Наприклад, вислів «не так-то просто» можна передати такими фразеологізмами: «Це тобі не дулі горобцям тицяти», «це тобі не вухами шевелити», «це тобі не пиріжки з полиці красти». Ланцюжок цих висловлювань може бути продовженим, треба тільки виявити дотепність та креативність.

Іншим джерелом виникнення жаргонів і сленгу є англіцизми. Сленг на сьогодні має тенденцію до зростання. Слова іншомовного походження також широко використовуються у в'язнично-таборному жаргоні.

Деякі вирази вийшли із тюремного жаргону: «тормоз», «шланг» – розумово відстала людина; «вішати лапшу на вуха» – брехати, обманювати; «бабки» – гроші; «дубак» – мороз; «жрачка» – продукти харчування; «житуха» – життя; «забігайлівка» – заклад харчування без зручностей; «заколупати» – набридати.

Певне місце у мовленні молоді так само посідає інвективна лексика – мат. Мат – це тіньовий образ російської мови взагалі. У маті простежується особлива форма експресивної нестандартної мови, яка за своєю сутністю нейтральна відносно до його значення. Чим нижче рівень освіченості молоді, тим частіше вживається інвективна лексика. Зі зростанням рівня освіти інвективна лексика рідше вживається в лексичній молоді, поступаючись місцем жаргонній лексиці.

Молодіжний жаргон має свої фразеологізми: «мізки компостувати» – говорити не по суті; «не в кайф» – поганий; «Викочувати шари» – дивуватися; «Зробити фінт вухами» – викрутитися; «Пішов резиновий туман» – лінуватися; «все окей», «дай п'ять» – все добре; «порвав як Тузик тряпку» – доказав своє, «тягнуць, як удав по пачці з дустом» – зараз мені дуже гарно; «візьмеш в руки маєш річ» – добра річ, «пішли німці – пішли й ми» – пора йти додому «зафрактував теличку на вечір» – познайомився з дівчиною.

Такі фразеологізми значно підсилюють виразність мови. Використовуючи їх, студенти намагаються зробити своє мовлення більш емоційним, цікавим, привабливим, більш точно показати своє ставлення до висловленого. Ще одна перевага таких стійких зворотів полягає у тому, що вони в невеликому об'ємі насичені раціональним і емоційним змістом. Відбувається, так звана, економія мовних засобів. Одним словом можна показати стан людини, передати ставлення до тих чи інших подій, висловити оцінку чогось.

Наприклад, вислів «поздняк метаться» – час прийняття рішень пройшов, пропущений.

Як правило, у стійких висловах виявляється гумор. Вживаються вони для того, щоб вислів був не шаблонним, а слова легко запам'ятовувались, одне й теж може передаватися за допомогою різних ідіом: «Поздняк метатися», «Пізно пити боржомі, коли нирки відпали», «Закінчився бал – загасли свічки», «Пройшла любов – зав'ялі помідори».

Ми можемо зробити висновок, що найголовніше у мовленні молоді – емоції та почуття. Постійно повторюване слово швидко виходить з ужитку, втрачає яскравість, ось чому і повинні утворюватись нові заміни, хоча вже сама повторюваність слова стає засобом його осмислення, вирішує його долю:

погане відсіюється, потрібне залишається. Мовлення молоді – не система, воно принципово несистемне. Розвиток творчої експресії визначається самоіронією, можливо тільки у духовно здорової людини.

Неминучість експресивних форм визнають зараз і психологи. Вони визначають біологічні, ідеальні, та соціальні потреби сучасної людини, а що до мови та слова – це знаходить своє відображення у емоційному, образному, понятійному змісті структури слова.

Молодіжний жаргон функціонально виправдовується – це є важливим доказом його практичної цінності. За допомогою слова можливо залякати, познущатися та образити людину, посилити брутальність відношень з зовнішнім світом.

Мовлення молоді – це усне мовлення. Тут важливі інтонація, ставлення, погляд, спроможний згладити відчуття за grubлості чи висловлення думки убивчою гостротою. Мовлення людини видає не лише її характер, а й увесь її дух і сенс, її спрямованість у житті, її громадський статус.

На підставі сказаного вище ми можемо зробити висновок, що молодіжний жаргон як мова, обмежена соціальною базою, характеризується наявністю усіх основних закономірностей кодифікованої мови і тому становить великий інтерес для психологів та лінгвістів. Важливо відзначити, що жаргон виник з літературної мови і впливає на літературну мову та на її стилістику.

Слід відмітити також, що жаргонні вислови достатньо відображають у всій повноті життя студентів, їх потреби, смаки, звички, закони. Цей вплив цілком природний. Поява ненормативної лексики у мовленні молоді – це психологічний феномен соціальних факторів та механізмів серед яких одним з найважливіших є самоствердження серед однолітків у референтній групі, виявлення дотепності, жаги до творчості. Використання жаргонної лексики у молоді дуже популярне та певною мірою зручне. Іноді величезні мовленнєві конструкції можуть бути замінені жаргонними висловами й зміст сказаного буде цілком зрозумілий і, можливо, навіть більш експресивніше забарвленим. В окремих випадках за допомогою жаргону можна чіткіше висловити свої думки, почуття, становлення до тих чи інших подій.

Не зайвим буде зазначити й те, що вживання жаргонної лексики не завжди і не скрізь є доречним. Як правило, це трапляється в неофіційній обстановці, у колі друзів, однолітків.

Таким чином, можемо зробити висновок, що жаргон – це явище соціальне. Вживання жаргонної лексики відображає вплив психологічних і соціальних факторів, а також спробу молодої людини самоствердитись у суспільстві, з яким себе ототожнює.